

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Irena Lipowicz

RPO-726171-V-13/GH

00-090 Warszawa   Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77   Fax 22 827 64 53

Warszawa, ... *6* ... marca 2013 r.

Pan
Jarosław Gowin

Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze,

W toku przeprowadzonych przez pracowników mojego Biura wizytacji szpitali psychiatrycznych wyłonił się problem natury ogólnej dotyczący regulacji praw i obowiązków osób umieszczonych w zakładach psychiatrycznych na podstawie art. 94 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm., dalej k.k.). Zarówno lekarze, jak i sami internowani zwrócili uwagę na nieprecyzyjność uregulowań dotyczących możliwości czasowego zwolnienia internowanego z zakładu. Po analizie przedmiotowego zagadnienia podzieliłam ich wątpliwości.

Wykonywanie leczniczych środków zabezpieczających, związanych z umieszczeniem sprawcy w zamkniętym zakładzie leczniczym, przypisać należy do grupy najtrudniejszych problemów prawa karnego wykonawczego. Decydują o tym charakter prawny i specyfika konstrukcyjna tych środków, głównie w związku z wyraźnym przemieszaniem elementów prawnokarnych oraz medycznych. Z powyższym stwierdzeniem wiąże się także problem dotyczący praktyki udzielenia osobom internowanym przez kierowników zakładów dysponujących warunkami podstawowego zabezpieczenia - na warunkach określonych w regulaminach tych zakładów - czasowego zwolnienia z zakładu.

Tryb i zasady wykonywania środków zabezpieczających zostały uregulowane w rozdziale XIII ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm, dalej k.k.w.). Zgodnie z art. 200 § 1 k.k.w. środki zabezpieczające związane z umieszczeniem sprawcy w zakładzie zamkniętym wykonuje się w podmiotach leczniczych udzielających świadczeń zdrowotnych w zakresie opieki psychiatrycznej. Zakłady te mogą być organizowane jako zakłady dysponujące warunkami podstawowego zabezpieczenia, wzmocnionego zabezpieczenia, maksymalnego zabezpieczenia (§ 2). Na podstawie przepisu art. 201 § 4 k.k.w. zostało wydane rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających (Dz. U. Nr 179, poz. 1854). Stosownie do § 10 ust. 4 tego rozporządzenia w zakładach dysponujących warunkami podstawowego zabezpieczenia stosuje się przepisy regulaminu organizacyjno-porządkowego tego zakładu. Przy czym rozporządzenie nie określa regulaminu zakładu tego typu. W praktyce w zakładach psychiatrycznych o podstawowym zabezpieczeniu, będących najczęściej oddziałami szpitali psychiatrycznych, obowiązują najczęściej regulaminy tych szpitali. Zgodnie z art. 23 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. Nr 112. poz. 654 ze zm.) sprawy dotyczące sposobu i warunków udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmiot wykonujący działalność leczniczą, nieuregulowane w ustawie lub statucie, określa regulamin organizacyjny ustalony przez kierownika. Minimalny zakres regulacji, jakie muszą znaleźć się w regulaminie organizacyjnym podmiotu leczniczego wskazuje art. 24 ust. 1 tej ustawy. W przypadku osób z zaburzeniami psychicznymi leczonych w szpitalu psychiatrycznym mocą przepisu art. 14 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie

zdrowia psychicznego (j.t.: Dz.U. z 2011 r. Nr 231. poz. 1375 ze zm.) wprowadzono możliwość uzyskania zgody ordynatora (lekarza kierującego oddziałem) na okresowe przebywanie takich osób poza szpitalem bez wypisywania z zakładu, jeżeli nie zagraża to ich życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób. Szczegółowe regulacje w tym zakresie zawarte są zwykle w regulaminach organizacyjno-porządkowych szpitali psychiatrycznych. Regulamin zakładu psychiatrycznego o podstawowym zabezpieczeniu, do którego skierowany został internowany, może zatem uprawniać kierownika zakładu do podejmowania decyzji w przedmiocie udzielania internowanym przepustek. Na podstawie art. 37 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego przepisy rozdziału 3 oraz art. 14 tej ustawy nie mają zastosowania do osób kierowanych do szpitala psychiatrycznego przez właściwy organ państwowy na podstawie innych ustaw. Niewątpliwie za inną ustawę w rozumieniu tego przepisu należy uznać Kodeks karny wykonawczy. Jednakże mocą § 10 ust. 4 ww. rozporządzenia internowani są zobowiązani do przestrzegania regulaminu organizacyjno-porządkowego zakładu, do którego zostali skierowani.

W związku z powyższym, podkreślić należy, iż obecnie przepisy prawa powszechnie obowiązującego nie regulują w sposób stanowczy kwestii dotyczących przepustek dla internowanych z art. 94 § 1 k.k., nie przewidując, ani nie wykluczając takiej możliwości. Niemniej Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 września 2006 r.. sygn. akt I KZP 23/06 (OSNKW 2006/11/100, Biul.SN 2006/11/23) wyraził pogląd, iż w świetle obowiązujących przepisów prawa dopuszczalne jest stosowanie w zakładach dysponujących warunkami podstawowego zabezpieczenia przepisów regulaminu, który może przewidywać udzielenie przez kierownika tego zakładu na określonych w tym regulaminie warunkach przepustek osobom internowanym. Pogląd ten znalazł aprobatę w doktrynie (S. M.

Przyjemski, Glosa do postanowienia SN z dnia 28 września 2006 r., I KZP 23/06., Prok. i Pr. 2007/12/172: S. Durczuk-Żochowska. Glosa do postanowienia SN z dnia 28 września 2006 r., I KZP 23/06, Probacja 2009/2).

Pogląd ten i zgodna z nim praktyka, polegająca na czasowym opuszczeniu szpitala psychiatrycznego przez osoby umieszczone tam na podstawie art. 94 k.k. w oparciu o regulaminy organizacyjno-porządkowe poszczególnych jednostek, budzi moje wątpliwości.

Po pierwsze, chciałabym zwrócić uwagę na istotę i cel środka zabezpieczającego jako szczególnego rodzaju instrumentu prawnego, który jest stosowany wtedy, kiedy jest to niezbędne z uwagi na stan zdrowia psychicznego sprawcy. Należy bowiem pamiętać, że umieszczenie „w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym” dotyczyć może wyłącznie sprawcy czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości, który czynu tego dopuścił się w stanie niepoczytalności, o której mowa w art. 31 § 1 k.k., i jednocześnie zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że ponownie popełni taki czyn. Do przyczyn stosowania tego środka zabezpieczającego należy niebezpieczeństwo grożące ze strony sprawcy, związane ściśle z jego stanem psychicznym. Powyższe względy uzasadniają brak określania z góry czasu pobytu w zakładzie psychiatrycznym (art. 94 § 2 k.k.). gdyż z góry nie można ocenić skuteczności zabiegów, podejmowanych przez personel medyczny i reagowania na nie przez internowanego. Jeśli w trakcie wykonania tego środka zabezpieczającego ustąpi przesłanka, będąca podstawą jego orzeczenia, dalsze pozostawanie sprawcy w zakładzie psychiatrycznym nie będzie konieczne, sąd orzeka niezwłoczne jego zwolnienie (art. 94 § 2 k.k.). Funkcję umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym jako środka zabezpieczającego ustawodawca wyraził wprost w art. 202 k.k.w., zgodnie z którym sprawcę, wobec którego wykonywany jest środek zabezpieczający, obejmuje się odpowiednim postępowaniem

lecznym, terapeutycznym i rehabilitacyjnym, a także resocjalizacyjnym, którego celem jest poprawa stanu jego zdrowia i zachowania, w stopniu umożliwiającym powrót do życia w społeczeństwie i dalsze leczenie w warunkach poza zakładem. Na podstawie art. 203 § 1 k.k.w. kierownik zakładu zamkniętego, w którym wykonuje się środek zabezpieczający, nie rzadziej niż co 6 miesięcy przesyła do sądu opinię o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w tym zakładzie i o postępach w leczeniu lub terapii; opinię taką obowiązany jest przesłać bezzwłocznie, jeżeli w związku ze zmianą stanu zdrowia sprawcy uzna, że jego dalsze pozostawanie w zakładzie nie jest konieczne. Sąd, nie rzadziej niż co 6 miesięcy, a w wypadku uzyskania opinii, że dalsze pozostawanie sprawcy w zamkniętym zakładzie, w którym wykonuje się środek zabezpieczający, nie jest konieczne, bezzwłocznie orzeka w przedmiocie dalszego stosowania tego środka. W razie potrzeby sąd zasięga opinii innych biegłych. Sąd może w każdym czasie żądać opinii o stanie zdrowia i stosowanym leczeniu lub terapii oraz ich wyników wobec sprawcy umieszczonego w zakładzie. Z powyższego jednoznacznie wynika, że umieszczenie sprawcy w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym na mocy art. 94 § 1 k.k. stanowi obligatoryjny, leczniczy środek zabezpieczający o charakterze izolacyjnym. Przy czym w zakresie tym mamy do czynienia z izolacją o charakterze prewencyjnym, a nie represyjnym.

Wskazane powyżej podstawowe cechy środków zabezpieczających wyraźnie determinują potrzebę bardzo rzetelnego i wnikliwego nadzoru oraz kontroli nad procesem wykonawczym. Środki zabezpieczające o charakterze leczniczym, jako najdalej ingerujące w sferę praw i wolności obywatelskich, wymagają odpowiednich gwarancji prawnych zabezpieczających pozycję internowanego. Istniejące w tym zakresie regulacje powinny zatem odpowiadać tym potrzebom.

Mając powyższe na względzie, za niedopuszczalną należy uznać sytuację, w której na podstawie regulaminów organizacyjno-porządkowych poszczególnych zakładów o podstawowym zabezpieczeniu rozstrzyga się o prawach i obowiązkach internowanych. Prowadzić to bowiem może do niczym nieuzasadnionego różnicowania praw i obowiązków internowanych w poszczególnych jednostkach, w których obowiązują przecież różne regulaminy organizacyjno-porządkowe. Sytuacja taka z punktu widzenia poszanowania praw osób internowanych oraz przestrzegania zasady równości jest wysoce wątpliwa. Regulamin organizacyjno-porządkowy powinien regulować jedynie drugorzędne z punktu widzenia ochrony praw jednostki kwestie związane z realizacją wymienionych szczegółowo w ustawie praw i obowiązków internowanych. Regulamin nie może natomiast normować materii, która w ogóle nie została uregulowana w ustawie. Taką nieuregulowaną w ustawie materią jest zaś kwestia dotycząca czasowych zwolnień dla internowanych.

Powyższa konstatacja uzasadnia pytanie o konstytucyjność regulacji prawnej, w której o statusie prawnym internowanych stanowią przepisy regulaminów organizacyjno-porządkowych. Mocą przepisu § 10 ust. 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających internowanych zobowiązano do przestrzegania regulaminu organizacyjno-porządkowego obowiązującego w danym zakładzie. W przypadku internowanych w zakładach dysponujących warunkami podstawowego zabezpieczenia, jak wyżej wskazywałam, chodzi o regulamin organizacyjno-porządkowy tego zakładu. Natomiast w odniesieniu do internowanych w zakładach dysponujących warunkami wzmocnionego i maksymalnego zabezpieczenia zgodnie z § 10

ust. 3 ww. rozporządzenia zastosowanie ma regulamin organizacyjno-porządkowy stanowiący załącznik nr 6 do tegoż rozporządzenia. Pragnę podkreślić, iż art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej *expressis verbis* wskazuje, iż wszelkie ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Oznacza to - *ipso iure* - niedopuszczalność ustanawiania, bez konkretnego upoważnienia konstytucyjnego, innych niż ustawowe unormowań, następstwem zastosowania których mogłaby stać się ingerencja ograniczająca zakres korzystania z wolności konstytucyjnie gwarantowanych jednostce. Uzależnienie dopuszczalności ograniczeń praw i wolności od ich ustanowienia "tylko w ustawie" jest czymś więcej niż tylko przypomnieniem ogólnej zasady wyłączności ustawy dla normowania sytuacji jednostki. Skoro ograniczenia mogą być ustanawiane "tylko" w ustawie, to kryje się w tym nakaz kompletności unormowania ustawowego, które musi samodzielnie określać wszystkie podstawowe elementy ograniczenia danego prawa i wolności, tak aby już na podstawie lektury przepisów ustawy można było wyznaczyć kompletny zarys tego ograniczenia (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 stycznia 2000 r.. P 11/98).

W związku z powyższym, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. j. : Dz. U. z 2001 r. Nr 14. poz. 147 ze zm.) zwracam się do Pana Ministra z prośbą o rozważenie możliwości podjęcia działań legislacyjnych w kierunku zmiany krytykowanego stanu prawnego.

Łęczę wyprosy suculku
Jeno Jijou